

ZAŠTITA MUZEJSKIH FUNDUSA OD KRAĐE

Bianka Perčinić-Kavur

Državna uprava za zaštitu spomenika kulture
Zagreb

Kod zaštite muzejske građe nužno je naglasiti značenje provođenja sigurnosnih mjera u muzejskim objektima od provale i krađe. Krađe spomeničkih predmeta i umjetnina, te ilegalna trgovina tim predmetima, oblik su međunarodnoga kriminala, koji je u stalnom porastu. Učestali su to oblici ugrožavanja spomeničke baštine smještene u muzejima i galerijama, u sakralnim objektima, te u privatnim zbirka. Iako su u Republici Hrvatskoj najbrojniji slučajevi krađa zabilježeni u sakralnim objektima, velik je broj umjetnina otuđen iz muzejsko-galerijskih ustanova.

Ilustrira to i podsjećanje na brojne krađe izuzetno vrijednih umjetnina, posebno slika, izvršene 70-ih godina u Strossmayerovoj galeriji i u Muzeju za umjetnost i obrt u Zagrebu, u Dubrovačkome muzeju, te Muzeju Međimurja u Čakovcu, a prisjetimo se i pljačke muzejskih fundusa u tijeku agresije na Republiku Hrvatsku, te nedavne krađe u Etnografskome muzeju u Pazinu. Stoga pri uočavanju, planiranju i provođenju potrebnih mjera preventivne zaštite muzejskih fundusa, uz njihovu zaštitu od štetnog djelovanja okoline, izuzetnu pozornost treba posvetiti i mjerama kojima će se onemogućiti otuđivanje muzejskih predmeta, kao i onima koje će pripomoći pronalaženju i vraćanju ukradenih umjetnina.

Definiranje i provođenje sigurnosnih mjera i zahvata složene su zadaće koje, uza sudjelovanje muzejskog osoblja, zahtijevaju i suradnju specijaliziranih službi, institucija i stručnjaka za područje fizičko-tehničke zaštite. Specifičnost svakog muzeja, s obzirom na lokaciju na kojoj se nalazi, njegovu veličinu, te građevinske karakteristike objekta u kojem je smješten, vrstu i vrijednost fundusa koji čuva, organizaciju rada, organiziranost i osposobljenost čuvarske službe, razinu mehaničke i tehničke zaštite, zahtijeva izradu cjelovite i stručne prosudbe ugroženosti. Tek definiranjem uzroka, vrste i elemenata ugrožavanja muzejskog objekta i njegova fundusa, moguće je utvrditi potrebne mjere zaštite od provale i krađe.

Sigurnost muzeja treba biti sastavni dio njegova života. Osiguranje muzejskih predmeta mora biti stalna mjera, bilo da su oni izloženi, bilo da su pohranjeni u čuvaonicama. Prilikom izgradnje novoga muzejskog objekta, odnosno adaptacije postojeće muzejske zgrade, potrebne sigurnosne mjere i zahvati nužno moraju biti integralni dio projekta i projektne dokumentacije. Također, poslove osiguranja, te zadaće svakog djelatnika u poduzimanju mjera smanjivanja rizika od krađe muzejskih predmeta treba jasno odrediti i u aktima muzeja. Od izuzetne je važnosti izrada uputa o načinu postupanja u slučaju provale, krađe ili prepada u muzej, te upoznavanje s tim uputama svakog djelatnika muzeja.

Zadaće kustosa

Uz prisjećanje na maksimu da je osiguranje muzeja od provale i krađe trajna briga cjelokupnoga muzejskog osoblja, treba istaknuti ulogu kustosa kao osnovnog čuvara fundusa i predmeta zbirke za koju je zadužen. Pritom, primarna je zadaća kustosa da što cjelovitije dokumentira svaki predmet iz zbirke. Govoreći o značenju dokumentacije, kao mjeri preventivne zaštite muzejskih predmeta od krađe, valja istaknuti vrijednost fotografije. Kvalitetne fotografije umjetnine, te njenih prepoznatljivih i karakterističnih detalja kao

što su, na primjer, potpis autora, punca majstora ili radionice u kojoj je izrađen određeni predmet, vidljivi tragovi oštećenja ili izvršenih restauratorskih zahvata, omogućit će njenu identifikaciju i razlikovanje od ostalih sličnih također ukradenih predmeta. Podaci o autoru djela, vremenu njegova nastanka, materijalu i tehnici u kojima je izrađeno, te što precizniji podaci o dimenzijama pa i težini kod, na primjer, skulpture, uz opis predmeta i njegova stanja, također su ključni elementi za uspjeh postupka potrage za ukradenim djelom.

Dakle, postojanje kvalitetne fotodokumentacije i što detaljnijih podataka o svakoj umjetnini, te dostavljanje ove dokumentacije policiji u što kraćem vremenskom razmaku od trenutka izvršenja krađe, znatno će povećati mogućnost pronalaženja ukradenog predmeta. Također, u slučaju pronalaženja ukradenog predmeta, iscrpna će dokumentacija poslužiti muzeju kao dokazni materijal da predmet potječe iz njegova fundusa. I konačno, ako se ukradeni predmet ne pronađe, ostaje dokumentacija kao svjedok i trag njegova postojanja. Zbog naglašenog značenja dokumentacije kustos je dužan, osim brizi o fizičkoj zaštiti umjetnina, veliku pozornost pridavati i brizi o zaštiti dokumentacije, njenoj adekvatnoj pohrani i čuvanju.

Učestala i redovita kontrola izloženih ili deponiranih predmeta, kontrola i evidentiranje eventualnog premještanja predmeta unutar muzeja, odnosno njegova privremenog seljenja iz muzeja radi izlaganja ili restauriranja, daljnje su zadaće kustosa kojima on treba pridonijeti zaštiti zbirke od krađe, te pravodobnom otkrivanju nestanka neke umjetnine. Tome treba pridodati i obavezu promptnog izvještavanja uprave muzeja i policije o nestanku predmeta iz njegove zbirke.

Poznavajući vrijednost povjerene mu zbirke, te njenu izloženost opasnostima od krađa s obzirom na vrstu predmeta koji je sačinjavaju, uočavajući nedostatke sigurnosnih uvjeta prostorija u kojima su umjetnine pohranjene ili izložene, kustos je dužan upozoriti na potrebu provođenja nužnih mjera osiguranja i fizičko-tehničke zaštite prostorija, zbirke ili pojedinačnih, posebno vrijednih predmeta od provale i krađe. Stoga je nužno uključiti svakoga kustosa u izradu prosudbe ugroženosti muzejskog objekta, te u definiranje potrebnih mjera zaštite umjetnina.

Čuvarska služba

Nesoporno je da posebne zadaće u osiguranju muzeja i njegova fundusa ima čuvarska služba. Stoga primjernoj organizaciji čuvarske službe treba pristupiti s posebnom pozornošću. Osoba zaposlena na poslovima čuvanja mora za to imati provjerene fizičke, psihičke, te moralne kvalitete i osobine. Veliku pozornost treba posvetiti programu osposobljavanja za ovu službu, kao i razvijanju profesionalne etike za obavljanje zadaća čuvanja spomeničke baštine pohranjene u muzejima. To govori u prilog organizaciji vlastite čuvarske službe u muzejima, s trajno zaposlenim čuvarskim kadrom. No, bez obzira na to radi li se o stalno zaposlenim čuvarima ili čuvarima privremeno zaposlenim na temelju ugovora s institucijama specijaliziranim za pružanje usluga fizičko-tehničke zaštite imovine i osoba, nužno je, uz precizno definiranje svih njihovih zadaća, omogućiti potpunu usredotočenost čuvarske službe na obavljanje poslova sigurnosti. To znači da treba eliminirati učestalu praksu angažiranja čuvarskog osoblja i na poslovima prodaje ulaznica, muzejskih publikacija, na poslovima telefonista, dostavljača i sl.

Iako su sve brojniji muzeji u kojima je sigurnost muzeja i fundusa povećana ugradnjom protuprovalnih alarmnih sustava, značenje čuvarske službe time nipošto nije umanjeno. Naprotiv, njena je uloga proširena i na nove obaveze kao što su poznavanje principa rada ugrađenoga tehničkog sustava zaštite od provale i krađe, nadzor nad njegovim funkcioniranjem i redovitim održavanjem, te osposobljenost za efikasnu intervenciju u slučaju da se oglasi alarm na protuprovalnom sustavu.

Tehnička zaštita

Danas je sve veći broj muzeja zaštićen tehničkim sustavima zaštite, najčešće onima koji služe za onemogućavanje nedopuštenog pristupa, kretanja i krađe, te za monitorski nadzor nad stanjem u prostorijama muzeja. Odluci o vrsti i opsegu tehničke zaštite muzeja suvremenim elektronskim sustavima, kao i odluci o svim ostalim sigurnosnim mjerama, mora prethoditi detaljna i stručna prosudba ugroženosti cijelog objekta i pojedinih njegovih dijelova.

Raznolikost ponude alarmnih sustava, kao i njihova cijena, zahtijevaju poznavanje prednosti i mana pojedinih sustava, s obzirom na karakter objekta, vrstu štitećenih predmeta i moguće oblike njegova ugrožavanja. Nužno je pronaći takvo rješenje koje će svojom funkcionalnošću, te što je za muzeje posebno važno, svojim financijskim ali i estetskim karakteristikama, biti optimalno. Projekt ugradnje alarmnog sustava mora biti sastavni dio glavnog projekta gradnje novog objekta, odnosno projekta rekonstrukcije postojeće muzejske zgrade ili njenih pojedinih dijelova.

Ugradnja sustava tehničke zaštite u muzejske zgrade, koje su najčešće i same spomenici kulture, zahtjeva je zadaća, koja traži puno poštovanje vrijednosti objekta, uz postizanje optimalnih sigurnosnih rješenja za cijelu zgradu, a posebno za prostore u kojima su predmeti izloženi ili deponirani. U tim je prostorima najveća koncentracija vrijednosti, pa time i najveća opasnost i vjerojatnost da u njih bude provaljeno radi krađe.

Uvođenje tehničkih sustava zaštite, uz danas dosegnutu visoku razinu njihove kvalitete i mogućnosti prilagođavanja specifičnostima ustanove u koju se uvode, umnogome povećava sigurnost muzejskih fundusa i umanjuje opasnost od potencijalno moguće krađe. Međutim, ni najsuvremeniji i najsavršeniji sustav tehničke zaštite ne može zamijeniti čovjeka i njegovu ulogu u čuvanju muzeja i njegova fundusa.

Suvremena tehnološka rješenja, kao što su alarmni protuprovalni sustavi nipošto ne dokidaju potrebu provođenja mjera onemogućavanja i otežavanja nedopuštenog ulazanja u muzejski objekt i njegove pojedine prostorije, osiguravanjem svih otvora (vrata, prozora, ventilacijskih i kanalizacijskih otvora) pomoću čvrstih vrata, sigurnosnih brava, rešetaka, metalnih kapaka i sl.

Vrijednost i djelotvornost sustava tehničke zaštite ovisi u prvom redu o pravilnoj procjeni prikladnosti pojedinog sustava za specifične sigurnosne zahtjeve svakog muzeja, te o osposobljenosti zaduženog osoblja za pravilno rukovanje ugrađenim sustavom i njegovo održavanje.

Također, efikasnost sustava ovisit će i o dobroj organizaciji nadzora nad radom sustava te spremnosti za poduzimanje potrebnih interventnih akcija u slučaju alarmnih stanja. Kada se naglašava važnost promptnog i profesionalnog reagiranja na alarmni signal tehničkog sustava zaštite, treba imati na umu i činjenicu da velik broj muzeja, posebno onih manjih, nema financijskih mogućnosti potpunog ekipiranja i opremanja vlastite čuvarske službe za danonoćno čuvanje muzeja i za interventne akcije u slučaju izvanrednih stanja. Stoga se kao kvalitetno i racionalno rješenje u svijetu često primjenjuje sustav centraliziranog prihvaćanja signalizacije alarma. Takvi centralni dojavni sustavi omogućavaju prihvaćanje informacija o alarmnom stanju, nadziranje tog stanja i ispravnosti funkcioniranja ugrađenih sustava u velikom broju muzeja koji su spojeni na jedan centralni dojavni sustav. To podrazumijeva i postojanje dobro osposobljenih specijaliziranih interventnih ekipa, koje u slučaju potrebe, mogu opslužiti sve muzeje spojene na takav centralni sastav.

Naznačene zadaće u provođenju preventivne zaštite muzejskih fundusa od krađe upućuju na složenost i značenje ove problematike, koja pri educiranju muzejskih djelatnika zaslužuje više prostora nego što je to sada. Saznanja Radne grupe za pregled depoa i izložbenih prostorija muzeja, koju je 1994. godine osnovao Gradski ured za obrazovanje, kulturu i znanost Zagreba, stečena u obilasku većeg broja muzeja, upućuju na potrebu daljnjeg podizanja

razine osiguranja spomeničkih fundusa od potencijalno mogućih krađa. Iako je u pogledu osiguranja objekata i fundusa učinjeno mnogo, uz ulaganje znatnih financijskih sredstava, svrstavanje većine muzeja u kategoriju visoke rizične opasnosti od provala nalaže potrebu daljnjeg poduzimanja sigurnosnih mjera. To nalaže i potrebu uklanjanja uočenih nedostataka u već provedenim mjerama zaštite muzeja od provala i krađa. Posebno se to odnosi na nužno uklanjanje određenih poremećaja u radu ugrađenih alarmnih sustava u stalnu kontrolu njihove ispravnosti, kao i na potrebu proširenja alarmne zaštite na potencijalno ugrožene prostore koji sada nisu obuhvaćeni tehničkom zaštitom. Nužno je poboljšati organizaciju i stručnost čuvarske službe za kvalitetno obavljanje svih njenih zadaća. Također, bilo bi neophodno što hitnije pristupiti izradi projekta organizacije centralnog dojavnog sustava i zajedničke interventne ekipe za sve muzeje koji bi se povezali na takav sustav, što bi omogućilo kvalitetniju i racionalniju zaštitu muzejskih objekata i muzejskih fundusa od provala i krađa.

Cilju da se neprestano poboljšava kvaliteta i funkcionalnost sigurnosnih mjera zaštite muzeja od krađa, sigurno će pridonijeti i stručno-savjetodavna Komisija za fizičko-tehničku zaštitu Gradskog ureda za obrazovanje, kulturu i znanost Zagreba, s detaljno preciziranim zadaćama usmjeravanja i praćenja provođenja sveobuhvatnih mjera fizičko-tehničke protuprovalne i protupožarne zaštite.

Priljeno: 19. 3. 1996.

SUMMARY**Protection of Museum Collection from Larceny**

By **Bianka Perčinić-Kavur**

The article is devoted to the protection of museum collections from larceny. It is a criminal activity spread worldwide and continually on the rise, and Croatian heritage has been also endangered by it. Therefore the author calls for special attention to museum security, as well as to the protective measures which help in discovery and return of stolen objects.

Museum security is a complex task which requires collaboration of assorted specialists and institutions.